

POMORSKI PRIRUČNIK JULIJA BALOVIĆA — PERAŠTANINA

JOSIP LUETIĆ

Kad je centar svjetske trgovine prešao iz Mediterana na Atlantski ocean Mlečani su u 17. stoljeću uložili sve sile da bi što više oživili trgovinu s Istokom preko balkanskih zemalja s izlaskom u okupiranim istočnojadranskim lukama. Ali to ne pomaže da se zaustavi opadanje negdašnje mletačke ekonomske moći. Ove prilike su uvelike iskoristili bokeljski pomorci. Još od 16. stoljeća počinju jačati pomorska mjesta Perast, Dobrota i Prčanj, a u 17. i 18. stoljeću ova su mjesta glavni nosioci snažne bokeljke pomorske djelatnosti. Bokeljski pomorci plove i na tuđim brodovima. Na dubrovačkim brodovima bilo je ukrcano od 1740. do 1760. godine preko 40 peraških pilota, vođa palube, kormilara i mornara.¹ Posebno ističemo Peraštane, koji su u sklopu tadašnjeg općepomorskog mediteranskog života sa svojih oko sto brodova živo trgovali, te plovili i do obala Engleske.² Tada se Peraštani naročito ističu svojim podvizima u pomorsko-teorijskim i u pomorsko-praktičnim pitanjima. Preko pomorstva Peraštani stiču ogromna bogatstva; Rusi ih pozivaju da im pomognu organizirati mornaricu, a godine 1698. Petar Veliki šalje svoje odabrane ljude Marku Martiniću Peraštaninu na »morski nauk i vladanje«. Međutim, o peraškim brodovima i životu na njima ne znamo baš mnogo. Osim sačuvanih povijesnih izvora pisanih na papiru i na pergamentu ovdje ćemo napomenuti, da nam o tome može još najslikovitije govoriti i sačuvani »arhiv u srebru«, koji se nalazi na vrlo zanimljivoj i za našu pomorsku kulturnu prošlost najjedinstvenijem otočiću Gospe od Škrpjela kod Perasta, koji nam sa stotinama srebrenih ex vota pored ostalog prikazuje tipove brodova i donosi brojne zanimljive i vrijedne podatke za pomorsku povijest, a koji još uvijek čeka svoju historijsku i umjetničku obradu i publicitet.

¹ Ruoli de bastimenti, 55—1. 2; 1745.—1765.; Drž. arhiv Dubrovnik.

² N. Luković, Marko Martinović — matematičar i nautičar, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru II, Kotor 1953, str. 38.

Od sačuvanih pisanih dokumenata, koji nam govore o pomorskom životu Perasta, svakako je značajna i rukopisna knjiga-priručnik pod naslovom »Pratichae Schrivaneschae«, koju je napisao Julije Balović Peraštanin.

Ovu knjigu-rukopis smatramo važnom, jer nas ona upućuje, na koji način su se naši oficiri trgovačke mornarice teoretski pripremali. Osim toga ova je posebno zanimljiva, što iz nje vidimo i praktičnu ulogu brodskog pisara potkraj 17. stoljeća, a posebno je važna i zbog alfabeta i rječnika, koje sadržava.

Ovih starijih bokeljskih priručnika se još sačuvalo, a koliko nam je poznato, i u Perastu se čuva jedan priručnik za pomorsko trgovačku praksu pisan rukom Mata Balovića (iz prve polovice 18. stoljeća), a upotrebljavala ga je peraška »nautika«.³ Uvjereni smo, da su i »Pratichae Schrivaneschae« Julija Balovića također upotrebljavali pitomci peraške »nautike«. Osim tih dvaju peraških pomorskih rukopisa-priručnika i u Dubrovniku je sačuvan još jedan peraški navigacijski udžbenik,⁴ a vjerojatno ih još ima.

Na ovaj Balovićev izvrstan primjerak rukopisne brodske knjige-priručnika naišli smo u Gradskoj biblioteci u Splitu, među rukopisima iz ostavštine poznate peraške pomorske obitelji Balovića, tragajući za sačuvanim rukopisnim spomenicima značajnim za našu pomorsku prošlost. Taj rukopis Balović je napisao godine 1693., da bi se njim koristili, kako on sam kaže, brodski pisari (»škrivani«) na bilo kojoj vrsti plovnog objekta za svoju praksu, bilo to u luci, gradu, »skeli« i sl. (». . . li quali servono ad ogni scrivano di qual si sia Navillio praticando si nella Città, Scalle, et armata che con la sua Idea et presente Prattica impari ogni cosa per non falare«.⁵

Ta se knjiga-rukopis sastoji od 59 listova, formata visine 31½, a širine 22 cm; rukopis je dosta čitak, a većina stranica su dobro ušćuvane. Iz sredine knjige manjka nekoliko listova. Nije bila paginirana. Gornji dio knjige je oštećen od vlage, te od 41. stranice do kraja gornji lijevi uglovi su istrunuli u veličini od 1 do 3 cm, a do 5 cm toliko oštećeni, da se tekst na tom dijelu vrlo slabo može čitati. Kartonske korice bile su obložene u pergamentu, koje više ne postoje osim fragmenta na hrptu. Na prvoj stranici nalazi se naslov: »PRATICHAЕ SCRIVANESCHAE di mé Giulio Ballovich Perastino Nella quale si contengono diverse suppliche, Nolleggiati, Prettesti, et molte altre Scrit-

³ A. Milošević, Pomorska škola u Perastu, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru II, Kotor 1952. str. 48.

⁴ »Il Navigante istruto, ossia la Teoria, e la Pratica del Pilotaggio«. Rukopis je sastavljen u dva dijela. Prvi govori o nautici, a drugi se dio sastoji od brodskog dnevnika »Il Giornale d'un viaggio dall'Inghilterra verso Madera«. Dnevnik je vodio Josip Mazarović. Na korici rukopisa stoji naknadna bilješka Frana Viskovića (6. V. 1876.), u kojoj piše, da je ovaj rukopis sastavio ili prepisao potkraj 18. stoljeća Peraštanin Mazarović.

»Il navigante istruto . . .« nalazi se kod prof. P. Sagera u Dubrovniku.

⁵ »Brodski dnevnik« Balovića iz 1693. Gradska biblioteka Split, Ruk. M 105.

PRATICHE

CRIVANESCHE

di me'

GIULIO

BALLOVICH

ERASTINO

Inella quale si contengono diverse Suppliche, Volleggiate, Prettori, & molte altre Scritture, le quali servono ad ogni Scrivano di qual si sia Navilio praticando si nelle Citta, Scalle, & Armata, che con la sua Idea & presente Pratica impari ogni cosa per non fallare.

Venetia MDCXCIII.

Naslovna strana Pomorskog priručnika Julija Balovića

ture, le quali servono ad ogni Scrivano di qualsi sia Navillio praticando si nella Città. Scalle et Armata che con la sua Idea et presente Pratica impari ogni cosa per non falare — Venetia MDCXCIII.»

Iza naslova dva su lista prazna neispisana. Na 8. i 9. stranici ispisani su različiti alfabeti označeni ovako »Serviano«, »Slavo-Illirico«, »Romano« i »Ciobano«, a na 11. stranici naznačen je način pisanja brojeva kod raznih naroda, i to ovim redom: »Taliano«, »Serviano«, »Greco«, »Ermeno« i »Romano«.

Što se tiče alfabeta dade se zaključiti, po vještini pisanja i po ispisanom rukopisu, da mu je glagoljica bila dobro poznata, a to je razumljivo, kad je ona bila pismo dnevne tekuće upotrebe općenito u životu srednje i sjeverne Dalmacije i cijelog kvarnerskog područja.

Tekstovi raznih vrsta pomorskih pisama započinju na 17. str. sa primjerom pisma, kako se prijavljuje smrtni slučaj na brodu, te se nastavlja tekstovima brojnih drugih pomorsko-trgovačkih pisama i diploma, kao na pr. različite konzularne potvrde, ugovori o prijevozu robe brodom, obveznice, protesti, prijave o nezgodi na moru, ugovori o osiguranju broda, teretnice, zdravstveni list i t. d. Sva ta pisma su pisana na neparnoj stranici, a većina parnih stranica je prazna neispisana.

Na 83. stranici donosi mjere, koje se upotrebljavaju u Mlecima za različite vrste tereta, te vrste mletačkog novca. Na 85 stranici započinje rječnik, i to uporedo talijanski, hrvatski, grčki, albanski i turski. Balovićev talijansko-hrvatski rječnik smatramo važnim i značajnim, a spada među prve pokušaje sastavljanja takve vrsti naših rječnika. U svom rječniku Balović nije sakupljao samo riječi, koje je on upotrebljavao na našem jugu i u svojoj užoj domovini, već su očiti jezični utjecaji iz ostalog dijela naše obale, a to otuda, što je kap. Julije Balović bio u živoj vezi sa tim krajevima. Najviše je ispisao (488 riječi) talijanskih i hrvatskih riječi, dok je stupce predviđene za ostale jezike mnogo manje ispunio.

Od 103. stranice pa dalje ispisao je tekstove kako se oslovljuju vladari, »velikodostojnici« i viši vladini funkcioneri različitih država.

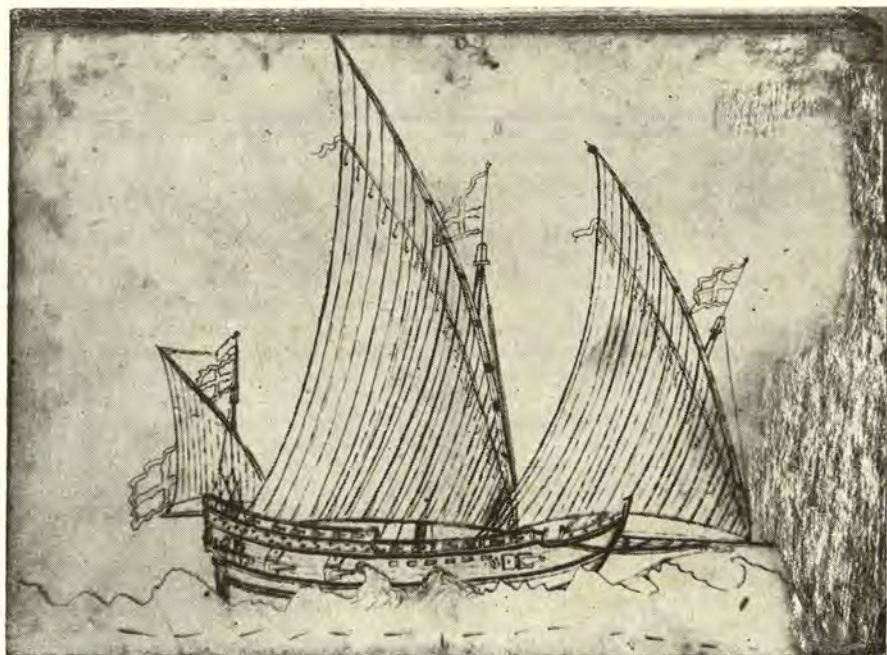
Na zadnjoj 118. stranici nalazi se vrlo dobar crtež naoružanog jedrenjaka sa tri jarbola.

Balović piše ovaj priručnik na talijanskom jeziku, jer plovi pod mletačkom zastavom. On se navikao na takav jezik za vrijeme plovljenja, budući da je taj jezik bio vrlo raširen u to doba u pomorskoj trgovini na cijelom Mediteranu. Jezik mu je nedotjeran i s dijalekatskim elementima, a griješi i u grafiji. Balović ga na jednom mjestu i nazivlje »vulgo«. Svakako je naš Balović »vulgo« talijanski jezik naučio iz trgovačke prakse, a ne iz gramatike, kao i ostali naši pomorci, pa su ovi nedostaci i razumljivi. Međutim s obzirom na tematsku strukturu knjige-rukopisa zapaziti je, da je Balović svakako pazio da spoji teoriju s osobitim smislom za praksu.

Po tematskom sastavljanju pisama to nisu izmišljeni primjerci pisama, već ih je Balović u svojoj praksi primjenjivao, te ih sakupio i sastavio kao stvarni praktični primjer (brodskim pisarima), koji su se mogli upotrebljavati i u nekoj »nautičkoj školi«. Međutim, da li su Balovićeve »Pratiche Scrhivanesche« uistinu isključivo njegov originalni priručnik ili je to pisano na način, kako su se tada običavali pisati slični tuđi priručnici, ili je to kompilacija po rukopisu ili štampanoj knjizi nekog tuđeg autora sa primjenom primjera iz vlastite prakse, teško je za sada zaključiti. I bez toga ti nam formulari svojim brojem, raznovrsnošću i sadržajem vrlo lijepo ilustriraju opći nivo ondašnjeg pomorskog i posebno pomorsko-trgovačkog poslovanja. Njihov izbor, kao i ostali detalji sve do rukopisa njihova autora Julija Balovića i onog odličnog crteža broda na kraju knjige pokazuju, da je Balović svestran i naobražen pomorac i poslovni čovjek, koji je izašao iz razvijene i tradicijom bogate bokeljske pomorske sredine.

Možda bi se moglo postaviti i pitanje, da li je Balović sastavio ovaj svoj priručnik s namjerom, da ostane u rukopisu, pa da se prepisivanjem umnožava za što širu upotrebu, ili se možda pomišljalo na štampanje. Po načinu, kako je stilizirana i ispisana naslovna stranica, mogla bi i ova druga alternativa biti vjerojatna.

Crtež broda iz Pomorskog priručnika Julija Balovića

U svakom slučaju i na temelju ovog kratkog opisa možemo zaključiti, da je ovaj pomorski priručnik Julija Balovića dragocjen i vrlo zanimljiv izvor za našu pomorsku povijest 17—18. stoljeća, a o njegovu autoru moći će se sigurno više kazati, kada se prouči čitav sačuvani arhiv obitelji Balović, čiji se dijelovi nalaze u Perastu, Splitu i u Zagrebu.⁶

⁶ Pregledajući Balovićevu obiteljsku arhivu, koja se nalazi u Jadranskom institutu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, utvrdili smo ovo:

Iz jedne genealoške table sastavljene vjerojatno u početku 19. stoljeća vidi se, da je Julijev otac bio Mato Balović, koji je, kako smo utvrdili iz obiteljskih dokumenata imovinske naravi, živio oko sredine 17. stoljeća. Mato je imao 6 sinova: Martina, Ivana Kristofora, Julija, Tripuna i Marka. Ta su braća imala djece i preko njih se obitelj nastavila, samo su Julije i Marko umrli bez djece.

20. XII. 1728. potpisala su braća: Martin, Ivan, Kristofor, Tripun i Marko ugovor o diobi cjelokupne imovine, dodijelivši svakome svoj dio. U tom se ugovoru kaže, da je taj ugovor napravljen zapravo još god. 1726. kad je još bio živ i Julije, kako da se to vidi iz koncepta pisanog njegovom rukom (. . . »viventente il qn. Sig. Giulio frattello, come apparisse in scrittura di abbozzo di sua mano fatta l'anno 1726.«). Ta bilješka je bila, čini se, sastavljena 10. VIII. 1726., jer se na početku nalazi taj datum, dok je na kraju isprave prije potpisa stavljen datum 20. XII. 1728. Prema tome Julije je umro u razmaku između tih datuma.

Julijev dio iz diobe preuzeo je brat Marko 14. VI. 1730., kako se to vidi iz bilješke na jednom od primjeraka diobenog ugovora.

U drugoj jednoj ispravi od 22. VI. 1742. čita se, kako je Ana Balović, udova pok. kap. Julija Balovića, prodala svoj dio kuće u Perastu, i to onaj dio, koji je pripao pok. Juliju na temelju one diobe iz god. 1726. Kupac toga dijela je kap. Ivan Balović. Dakle Julije je imao ženu Anu, ali kako se iz one genealoške table vidi, nije imao potomaka. Međutim to nije sasvim sigurno. Naime u ispravi od 1742. spominje se i neka kćerka ove Ane Balović. To bi doduše mogla biti njezina kćer i iz drugog braka, ali ne možemo sa sigurnošću tvrditi.

Nadalje smo u obiteljskom arhivu našli i 7 dokumenata, koji se odnose na Julija Balovića, a predstavljaju posvjedočenja (»attestato«) izdana mu od zapovjednika mletačke flote o Julijevim zaslugama i hrabrosti u raznim akcijama te flote. Evo ih kronološkim redom:

a) 19. I. 1698. Alvise Priuli »governatore straordinario delle navi in Golfo« u vodama Splita, na brodu »Aquila Reale« izdaje posvjedočenje, da je Julije Balović bio u službi na peraškom brodu »Santa Croce«. To je bio brod kap. Vicka I. Bujovića, a opremila ga je peraška općina i dala kao pojačanje mletačkoj floti na Jadranu, za održanje sigurnosti plovidbe. Julije je bio na tom brodu . . . »incaricato d'ufficio di scrivano, et nella Nautica porto il peso di sotto Pilotto«. Tu se kaže, da je pokazao veliku umješnost u službi, a uz to, pošto je on »molto perito d'armamenti«, da je u svim sukobima pokazao svoju vrijednost, naročito da je to pokazao prošle godine u mjesecu ožujku u borbi »nella Rada di Durazzo« s jednim velikim i dobro oružanim tripolitanskim brodom i s jednom ulcinjskom tartanom, kada je neprijatelj pobjeđen, a Julije dobio »una moschetta- ta nel piede«.

b) 24. VIII. 1703. Marc' Antonio Diedo »almirante e cap. delle navi«, na Krfu, sa svog broda »Ercole«, posvjedočuje, kako je općina peraška dala svoj udio mletačkoj floti 2 fregate, i to »Sant' Antonio« i »Aquila Reale« u lipnju 1701. Julije Balović da je bio ukrčan na »S. Antonio« »con ofitio di capitano tenente«. Pokazao je svu savjesnost u službi i hrabrost, zarobivši 2 tripolitanske gusarske tartane u luci Drač, pa nastavlja . . . »come nella Nautica molto pratico nell'esser (! ?) questi Mari. Scortando bastimenti mercantili dall'insidie da barbari

Na kraju donosimo Balovićev rječnik:

Italiano — Slavo - Ilirico

In nome — U ime
Padre — Ottaz
Figliolo — Sin
Spirito — Duh
Santo — Sveti

Talian — Lattinin
Slavo — Harvat
Greco — Gark
Albanese — Arbanas
Turco — Turcin

Domenica — Nediegia
Lunedì — Ponedioĝnik
Martedì — Uttornik
Mercoledì — Srieda
Giovedì — Četuartak
Venere — Pettak
Sabato — Subotta

Madre — Matti
Figlia — Kchi
Fratello — Bratt
Sorella — Sestrā
Barba — Dondo

Italiano — Slavo - Ilirico

Zio — Striz
Amia — Tetka
Cogniato — Cugniado
Genero — Zett

Anno — Godiste
Mese — Miesez
Gennaro — Sicagn
Febrero — Vegliaca
Marzo — Vlaxak
Aprile — Listonos
Maggio — Seibagn
Zugnio — Lipagn
Luglio — Ilinstak
Agosto — Kolovoz
Settembre — Rui
Ottobre — Listobad
Novembre — Studeni
Dicembre — Prosienez

Anno — Godiste
Tempo — Godina
Mese — Miesez
Giorno — Dan
Notte — Noch
Mattina — Uttro

corsari, sospirando sempre altri incontri per sacrificarsi vittima per le pubbliche glorie, senza risparmio della vita dandosi conoscere degno di maggior posto».

c) 25. I. 1707. Alvise Priuli »conte di Curzola e sua giurisdizione«, izdaje posvjedočenje u Korčuli, kako se istakao Julije Balović sa svojom tartanom »S. Christoforo« u vodama otoka Torcola, u sukobu sa »Ellel Paza Dolcignito«. Taj je gusar nanio velike štete po Kvarneru i Dalmaciji, te je i u Torcoli napao trabakul »paruna« Ante Lazarina iz Silbe natovaren robom za Mletke. Ovomu Ellel-paši se pridružio i Zelen-aga sa svojom još većom tartanom, koji je s tartane paruna Mata Lazari iz Kotora uzeo »un grosso capitale et un pacchetto di lettere di publico dispazo«, Balović je Turke prisilio da vrate sve uzeto i osigurao mirno putovanje spomenutim brodovima. O toj uspješnoj intervenciji i odlučnosti, kojom je izvedena, izdaje mu se ovo posvjedočenje...

d) 12. VII. 1715. Lorenzo Bragadin, zapovjednik mletačke flote na Krfu, izdaje posvjedočenje. Kod otoka Sasena mletačka flota je počela progoniti dvije ulcinjske »galeote«, koje su se sakrile u Porto novo d' Albania, gdje su uhvaćene. Dok su vođeni izvidi protiv njih, Julije Balović je čuvao ulaz u luku. U cijelom tom pothvatu pokazao je mnogo vrlina, umješnost u službi, poznavanje luka i obala, te ga se zbog takve službe najtoplije preporuča.

e) 19. III. 1716. Daniel Dolfin, glavni zapovjednik mletačke flote, na Krfu, posvjedočuje: Da je u nedavnom ratu Venecije s Turskom Perast dao 11 ljudi, koji su na čelu s Julijem Balovićem učestvovali u mletačkoj floti. Trojica od njih

Serra — Večer
 Hora — Ura
 Momento — cas
 Iddio — Bogh
 Vergine Maria — Dievizza Maria
 Sposo — Mux
 Constorte — Xenna
 Zerman — Brattuiced
 Parente — Rogiak
 Amico — Priategl
 Vito — Hrana
 Vivanda — Jestivo
 Pan — Kruh
 Vino — Vino
 Acqua — Voda
 Acqua di Vitta — Rakia
 Formagio — Sir
 Oglio — Uglie
 Carne — Messo
 Fava — Bob
 Verze — Zeglia
 Buttiro — Maslo
 Cesare — Grah
 Lente — Lechia
 Risi — Oriz

Orzo — Opak
 Faxoi — Faxola
 Magniarola — Modulla
 acceto — osto, quassine
 Farina — muka olli brascno

Formento — Scenizza
 Formenton — Golopud
 Sorgo — Sierak
 Scegala — Arx
 Miglio — Prossio
 Orzo — Jecam
 . . . . — Ovvas
 Vovi — iaia
 . . . . — . . . .

Arme — Oruxie
 Spada — mac
 Schioppo — Puska
 Sctillo — Sctillet
 Picca — Koppiè
 Lanza — Suliza
 Pestola — Pistola
 Coltello — Nox
 Simiterza — Sabglia; korda
 Piombo — Olovo

su poginuli. Odaje se priznanje njihovoj hrabrosti i vjernoj službi u ratu s Turcima, a u prvom redu kap. Baloviću.

f) 20. VIII. 1718. Andrea Pisani, glavni zapovjednik mletačke flote, na Krfu, posvjedočuje hrabrost, snalazljivost i zasluge Julija Balovića u operacijama kod Vonize i Prevese.

* * *

O Juliju Baloviću pisao je A. Milošević u Hrvatskoj enciklopediji, te među ostalim veli: Sačuvala nam se njegova kronaka peraška i njegovom rukom prepisana Palmotićeve Danica (1692.), te tri sveska pjesama, koje je spjevao na hrvatskom jeziku, u narodnom stilu.

Balovićevu kronaku perašku koristio je Srećko Vulović za svoju knjižicu »Gospa od Škrpjela — povjestne crtice o čudotvornoj slici Blažene djevice od Škrpjela i njenom hramu na otočiću prema Perastu«, Zadar 1887.

Palmotićeve Danicu Julije Balović je prepisao »... na kontomatiu u Mlecima na XVI mjeseca Vegliace a godišta 1692«, kako je vlastitom rukom na tom rukopisu zabilježio.

Nadalje smo iz Perasta dobili ove podatke: U Matičnoj knjizi rođenih nadžupničkog ureda u Perastu, knjiga I. strana 30., pod rednim brojem 10, stoji zabilježeno: »Julije Balović zakoniti, sin Matije i Ane Balović, rodio se u Perastu na 24. (dvadesetčetvrtog) ožujka 1672. godine (tisućušeststotina sedamdeset i druge); bio je kršten od Dn Ivana Butirića. Kumovali su mu Marko Vinko Tomova Martinović i Jelena žena Toma Martinović«.

Umro je u Perastu na 10. rujna 1727. godine.

Polvere — Prah
 Manera — Siekira
 Cannon — Lumbarda
 Morter — Putar
 Bomba — Bomba
 Mina — Mina
 Mondo — Sviet
 Reame — Kraglievina
 Contea — Banovina
 Città — Grad
 Paese — Miesto
 Casa — Kuchia
 Villa — Sellò
 Cassa — Scrignia
 Oggi — Danas
 Diman — Siutra
 Posdiman — Preko sutra
 A Jeri — ucer
 Sano — Zdrav
 Malado — Bollan
 Chiesa — Carqua
 Tella — Platno
 Camisa — Koscuglia
 Zipon — Koret
 Bragoesce — Gachie
 Calce — Biecv
 Scarpe — Postolè
 Panno — Svitta
 Filado — Bumbak
 Schiavina — Biegl
 Felsada — Vellenza
 Seda — Svila
 Damasco — Damascak
 Raso — Raz
 Capello — Klobuk
 Beretta — Baretta
 Turbante — Tumban
 Tamberlucco — Kuntosc
 Cabana — Dolama
 Vesta — haglina
 Capotto — Camban
 . . . . .
 Oro — Zlato
 Argento — Srebrò
 Rame — Mied
 Fero — Gvozgie

Azal — Arzo
 Anguzine — Nakovan
 Stagnio — Kossiter
 Piombo — Olovo
 Bronzo — Bronza
 Latton — Lattun
 Banda — Lamma
 Matto —
 Saccio — Miran
 Pazzo — Mahnit
 Prudente — Mudaraz
 Tempo — Godina
 Vento — Viettar
 Bonazza — Bunazza
 Piogia — Daxd
 Tempesta — Grad'
 Sol — Sunze
 Luna — Mieseze
 Stelle — Zviezde
 Sereno — vedro
 Nevoloso — oblacno
 Nevoli — oblaci
 Caligo — . . . . .
 Lampi — Sievagnie
 Tuoni — Gromovi
 Creatura — stvoregnie
 L'uomo — Coviek
 Donna — Xenna
 Giovine — Mladich
 Giovina — Mladizza
 Donzella — Dievizza
 Putto — Diete
 Putta — Dievoika
 Membri — . . .
 Testa — Glava
 Viso — Ligze
 Occhi — očçi
 Orecchj — Usci
 Mustachj — Barzi
 Cavei — Kosse
 Bocca — Usta
 Denti — Zubi
 Lingua — Jezik
 Parba — Brada
 Petto — Parsi
 Mani — Ruke

Cuor — Sarze
 Coste — Rebrà
 Detta — Parsti
 ongie — nokti
 Comio — lakat
 sangue — karv,
 . . . . — miscizza
 . . . . — xille
 Ventrame — Uttroba
 Figato — Jetra
 Milza — Sgliezina
 curadella — pikat
 polmon — Pluchia
 Panza —
 Fiel — xuc
 Budei — crieva
 Cervello — Moxdani
 Fronte — cellò
 naso — nos
 . . . . — noxdre
 Ziglie — obarve
 palpriere — trepavizze
 Masella — uilizze
 Labri — . . . .
 Coppa — Vurat
 Gola — garlo
 Stomaco — oxiciza
 Gambe — noghe
 piedi —
 . . . . — listi
 . . . . — Cgliani
 Zenochij — koglieno
 Cosse — Bedre
 Schena — Schina
 Spalle — plechia
 — pazuho.
 Frutta — Vochiè
 Uva — Grozdie
 Pomi — Jabuke
 Peri — Kruske
 Nosi — Orassi
 Maroni — costagni
 chuchumari — Krastavzi
 persighi — prasque
 Fighi — Smoque
 Carubbi — Rogaci
 Olive — Masline

noselle — Lescgnizi
 Ceriese — Tresgnie
 More — Murve
 Mellon — Pippun
 Anguria — Dignia
 Artichiochi — artichiochi
 Fraule — Sulizze
 Viscole — visgnie
 Susine — Slive
 pomo granato — Scipak
 aranza — naranca
 Limon — Lemun
 cedro — çettrun
 . . . — muscmula
 armelini — antiferze
 Fiori — Cviechie
 Rosa — Ruxa
 Ziglio — Lier
 Garofolo — Garofò
 Gelsamin — cemin
 Viola —
 — Sumbul
 narciso —
 Cusinar — varit
 Rosto — pecenò
 Lesso — . . . .
 Cotto — varenno
 Infermo — nemochian
 Ciecho — Sliep
 Orbo — chiorav
 Mutto — niem
 Sordo — Gluh
 Ferido — Ragnien
 Morto — Martav
 Malado — nemochian
 Vivo — xiv
 morto — martav'
 Zunfo — Kgliast.
 fuoco — ogagn
 fumo — dim
 carbon — uglienglie
 Bronca — xerava
 cenere — peppeo
 Stizza — glavgnia.
 Bestisme — Xivotinna
 Manzo — Govedo

Vacca — Krava
 Vedello — Tellè
 Buffalo — Bivo
 Agniello — Jaghgnie
 Cavra — Koza
 Cavretto — Kozlè
 Luppo — Vuk
 Rizzo — Jex
 Cavallo — Kogn
 Leon — Lav
 Can — Pass
 Volpe — Lisizza
 Zacali — Çacalli
 Gatto — Macak
 Azino — Tovar
 Porcho — Prassaz
 Lievro — Zec
 cervo — Jeglien
 cervo — Kossutta
 Orso — Megied
 peccora —
 mulo —

 Erba — Trava
 Fenocchio — Morac
 Verze — Zeglie
 Capuzzi — Glavat
 Spinacchi — Blitva
 persemolo — pettrussin
 Lattughe — Lochiche
 Malva — Sgliez
 cikore — çikora
 Sparisi — Sparozi
 anetto — kopar
 Salvia —
 viola — violiza
 menta — mettviza
 perteneggie — marca
 Zucche — tique

 Alesso — vareno
 Cotto — chuhano
 Rosto — peccenò
 Stufò — zadusceno
 fresco — . . . . .
 crudo — sirovò

 Zievola — cipula
 Agio — çessan

Scalogne — Scalogna
 Porri — por

 . . . ? — . . . ?
 Gallina — Kokosca
 Gallo — Kokot
 polastro — piple
 Dindio — Indiana
 Occa — Guska
 Anara — Patka
 Coccal — Galeb
 Colombo — Golub
 Struzzo —
 Corvo — Orroo
 Gova — Gavran
 Parnise — Jarebizza
 Fasano —
 quaglie — vranne
 Rondinella — lastovizza
 Rosindial — Slavich
 calandra —
                   beccafigo
 Tortora —
 Pavone — Paun

 Collori — masti
 . . . . — Sciareno
 Bianco — Bielo
 Rosso — Zarglieno
 Negro — Czarnò
 Zallo — Xuto
 Turchin — modro
 Verde — Zelenò
 Lattao — Plavo

 Stagion . . . . .
 Inverno — zima
 Istà — Glietto
 Primavera — Progliechie
 Autuno — Jessen

 Arboro — stablò
 Legna — Darvà
 Rovere — Dub
 Lauro — Lovoricca
 Ellesse — Cessvinà
 Noghera — Orah
 Pign — Bor
 Aricipresso — chieparis

Talpon — Topolov'
Fogher — Buqua
Frassina — . . . . .
Figher — Smochov'
Agiere — Javor
Olmo — Briest
Oliver — Maslina

Bono — dobrò
Bello — Liepo
brutto — grub
cattivo — zlocest
malfattor — zlocinaz
Ladro — lupex
robbato — ukradeno
Scusamente — kriuchi

Diavalo — Vurag
Pecato — grieh
Demonio — ropast

Inferno — pakao
Paradiso — Rai
Cielo — Nebbo
Terra — Zemglia
Mare — More

Feramenta — Guozgia
Chiodi — Çavli
Martelo — Korach
Tanaglia — Kliesta
Scarpello — Glieto
Chiave — Kgliuç
Assa — Ascha
Scega — Pila
Manera — Siekira
Trepìj — Trepigli
Paletta — Lopatta
Spedo — Raxagn
Gradiglie — Gradelle
brocca — Broche
ganzo — Kgliùka
Kizza — Palancha
Zappa — mottika

Sacco — Vrechia
pieno — punno
vuodo — prazno

Pesse — Ribba
Pallamida — Pallovnich
Dental — Zubataz
Rombo — Ronap
Cievolo — Cipoo
Barbon — Trigla
Salpa — Sopa
Thonina — Tunovina
Boba — Buqua
Occhiada — ucgliatta
gò — goloch
. . . ? — . . . . .
Bisatti — Jeguglie
Raza — Raxa
Squaina — Sklach
Grondio? — Gruj
Morona — Murina
Sargo — Sarak
Scarpèna — Scarpinna
angurigola — iglizza
chiepe —
Sombri — Locàrdi
. . . . . — Scusci
Dolfin — Piscavizza
orade — ghinigla
Orancin — Lubglio
Sardella — Sarda
anguelle — gavun
Calamari — ulligan
Seppe — sippe
Folfo — hobotnizza
Mosdron — Mosdron.

. . . . . — Obrok
Marednda — rucak
Disnar — obiedovat
cenar — večerat
zunar — postit
magniar — iestj
bever — pitti
Saccio — Sitt
famme — gladan
penuria — glad.

Pedochi — usci
cimisi — kimci
— Karpussa

pulesi — buhe
..... — .....
Lendine — gnide.

Tamburo — Bubagn
Ludro — Mieh
pelle — koxa.

Tarniso — Sitto
Crevello — rescetto.

Giovine — mladich
Vechio — star
soldato — junak

Pettene — cessagl
Scuette — metlizze
paglia — slama

Lanna — vuna
Cerra — vosak
Prete — pop
Frate — fratar
maschio — musko
femena — xensko
munegha — dumna
Religioso — Redovnik

nuovo — nov'
vecchio — starro

PR I L O G :

Popis momčadi broda, razdijeljen u tri straže, na peraškom brodu »S. Croce« pod zapovjedništvom kap. Vicka Bujovića, koji je Balović sastavio i zabilježio u svom rukopisu na str. 73.

Nave nom.a S. Croce Cap. Vincenzo Buiovich.

Compartmto delle tre Guardie.

Gio. Zmaievich — Perasto
Nicolò Vlatko — Stoiscich
Piero Dragazzi — Venetia
Anzelo Fiamengo — Fiandra
Nicolò Grubasc — Perasto
Vuko Tomascev' — Perasto
Ilija Zubaz — Zubzi
Gio. Mattkovich — Perasto
Bare Stieppanov — Bergatto
Georgio Vidovich — Corzola
Giacomo di Paolo — Gravosa
Georgio Lustizza — Lustizza
Marco Bucchia — Perasto
Simo Ilin — Bergatto
Vincenzo Pastrich — Perasto
Cristoforo Stiepanov da Bona
Cristo Ivannovich — Budva
Triffon Battaluscich — Perasto
Gio. Dragazzi — Venetia
Piero Fiamengo — Fiandra
Petko Dabovich — Costagnizza

Stefano Morigno — Morigno
Gio. Cozo — Gravosa
Andrea Pastrovicchio —
Pastrovicchio
Florio Ballabussa — Bianca
Luca Bullich — Trebigne
Nicola Zagiello — Val di Nose
Giulio Ballovich — Perasto
Marco Ratko — Perasto
Iseppo Tomascev — Perasto
Triffon Maslinizza — Perast
Gulielm Contestabile - Inghilterra
Cristofolo Mazzarovich — Perast
Nicolò Gallo — Gravosa
Luca Teodo — Teodo
Miho Vulovich — Costagnizza
Jovan Cietkov — Orahovaz
Vido Lalloscovich — Orahovaz
Gio. Boglin — Perast
Trifon Palavicin — Perast
Vuko Veselizza — Perasto
Jakša Petrovich

Sopra li Cannoni in Corridore

Capo Principale Marco Barbieri
Miho Vulovich

Jovan Cietkov
Vido Lalloscsev

Jakša Petrov'ich

Per la Moschettaria à Poppè ò ove occoresse:

Luka Bachievich.
Andrea Ferrara.
Andrea Zambella.

Nicolò Mattkovich
Zuanne Petana.
Mattio Daikov.

Simon Ilin

Sopra li cannoni in coperta da Poppe

Gio. Zmaievich. }
Nicolò Vlatko } Can. 1°.
Gio. Mattkovich. }

Vuko Tomascev }
Nicolò Grubasc. } Can. 2°.
Georgio Vidovich }

Angelo Fiamengo }
Barè di Stefano } Can. 3°.
Giacomo di Paulo. }

Iseppo Tomascev' }
Cristo Ivannovich } Can. 4°.
Vuko Veselizza. }

Zuanne Dragov }
Gio. Cozo } Can. 5°.
Petco Dabovich. }

Marco Ratko }
Piero Fiamengo } Can. 6°.
Stefano Morign. }

Cristofolo Mazza. }
Nicolò Gallo } Can. 7°.
Luca Teodo }

Sopra l'ingegni et ove occoresse

Vicenzo Pastrich.	Luca Zmaievich.
Piero Dragazzi.	Gio. Nicolich.
Cristoforo da Bona.	Francesco Grubasc.
Trifon Maslinizza.	Gio. Mattoscevich.
Trifon Palavicin.	Giulio Ballovich.

Sopra la Camera alli 4 Cann. e 6 pedrere

Trifon Battaluscich.	Andrea Pastrovicchio.
----------------------	-----------------------

Per porger la munitione di Guerra

Gio. Boglin.	Nicolò Zagiello.
Simo Bergatto.	Marco Bucchia.
	Gio. Nichichevich.

Per la Moschettar à Poppe ò ove occoresse

Stefano Stoiscich.	Nicolò Martinovich.
Gio. Stuccanovich.	Florio Balabussa.
Pietro Smechia.	Vuko Veselicin.
	Giorgio Lustizza.

Summary

MANUAL OF SHIPPING BY JULIUS BALOVIĆ OF PERAST

In the introduction of his article the author J. Luetić writes about the shipping of Boka Kotorska (Bay of Kotor) with a special reference to the seamen of Perast.

From all the documents dealing with the shipping of Perast among the most important is the hand-written manual entitled »Pratichae scrivaneschae« and compiled by J. Balović of Perast for the benefit of ship's secretaries in 1693. The Manual contains 118 pages including patterns of various shipping business letters (ship's papers). In addition a comparing Italian, Croatian, Greek, Albanian and Turkish dictionary begins with the page 85 of the Manual. That represents one of our very first attempts in compiling a dictionary of this type. On the last page of the Manual there is a drawing of an armed ship.

As he sailed in ships flying Venetian flag Balović wrote his Manual in Italian. He was accustomed to that language because in that period Italian was very much in use in the maritime trade all over the Mediterranean.

Balović's Manual with the variety and the contents of its shipping business letters illustrates excellently the general level of the shipping and commercial transactions of his time. This Manual is also a proof that J. Balović was a universally educated seaman and business man arisen from a well established and traditionally famous maritime community of Boka Kotorska (Bay of Kotor).

Luetić concludes that Balović's Manual is an interesting source for our maritime history of the 17th century.

The article is concluded with a complete transcription of Balović's Italo-Croatian dictionary.